

Argumentation og model

- en opdatering af Toulmins model på dansk

Henrik Juel

[Teksten her har et andet layout og en let forbedret korrektur, men svarer ellers til mit første kapitel i bogen *Hvor er pointen? – kommunikationsfaglige vinkler på argumentation*, Henrik Juel (RED.), Handelshøjskolens Forlag, 2011]

Analyse af argumentation plejer at se nem og indlysende ud, når man kigger i lærebøgerne eller får gennemgået teorier og modeller i undervisningen. Men i praksis viser det sig ofte langt mere kompliceret og uklart. Naturligt nok kan det på stående fod være lidt vanskeligt at følge med i, hvad der faktisk foregår i en aktuel debat, mens den foregår; men også ved skrivebordet fjernet fra verdens vrimmel viser det sig nogle gange vanskeligere end som så at få et solidt greb om den argumentatoriske håndsæbe. Trods fred og ro til en grundig analyse af en foreliggende tekst lykkes det ikke altid at få klarlagt for sig selv eller blive enige med andre om, hvad der egentlig er på færde af logik, argumenter og mere eller mindre ufine retoriske trick.

Til analyse af argumentation har det i de sidste mange år været almindeligt at bruge *Toulmins model*¹, som også i Danmark har fået stor udbredelse, ikke mindst via Jørgensen og Onsbergs introduktion i bogen *Praktisk argumentation*². Jeg har selv set talrige studenteropgaver, hvor Toulmins model forsøges brugt på alle mulige former for kommunikation og argumentation. Det burde modellen også være velegnet til, men det går imidlertid ikke altid lige godt, og selv erfarne universitetslærere - mig selv inklusive - indrømmer, at det også for dem selv af og til kan være svært at skære igennem til det væsentlige, lokalisere de enkelte elementer og bevare overblikket over en mere eller mindre eksplicit argumenterende tekst. At den populære, og efter min mening også ganske fornuftige model, i praksis er så svær at bruge, er der flere grunde til: en af dem er terminologisk uklarhed som følge af en - mener jeg - uheldig dansk oversættelse af grundbegreberne; en anden er skæve forventninger til, hvad en argumentmodel som Toulmins i virkeligheden kan og ikke kan, hvilket igen som noget tredje hænger sammen med en usikkerhed om, hvad forskellen er på et formelt logisk argument og en mere uformel, praktisk eller retorisk argumentation.

I det følgende vil jeg først gå til kilden selv og se nærmere på, hvad det er Toulmin foreslår, når han taler om *patterns of argument*³ og lancerer det, som til hans egen udtalte overraskelse⁴ senere skulle blive kendt som *the Toulmin model* og nå langt uden for det snævert fagfilosofisk-logiske miljø og således også blive kendt inden for kommunikationsfaget, retorik og sprogfag. Dernæst vil jeg kritisere de gængse danske betegnelser og prøve at relancere Toulmins model med nogle forhåbentlig lidt klarere danske termer på de tre vigtigste pladser. Denne revision er ikke kun rent sproglig, og heller ikke et forsøg på at gå tilbage til "en oprindelig Toulmin", men et forsøg på at gå videre efter Toulmin og nå frem til nogle pointer om forholdet mellem formel og uformel argumentation, samt nå frem til, hvordan modellen bedst kan

¹ Modellen stammer oprindeligt fra Stephen E. Toulmin: *The Uses of Argument*, første udgave 1958.

² Charlotte Jørgensen og Merete Onsberg: *Praktisk Argumentation*, første udgave 1987.

³ Toulmin, s. 89 ff.

⁴ Toulmin, s. vii, Preface to the Updated Edition, 2002

bruges i praksis. Her vil jeg understrege det meget stærke element af fortolkning, af retorisk situationsfornemmelse, som er nødvendig for ikke at miste overblikket - selv om man står klar med Toulmins model som et nyttigt kompas. Det går nemlig vildt for sig, når argumenterne flyver.

Jeg vil altså forsøge at foretage en brugervenlig opgradering af Toulmins model ved at afklare 1) modellens grundide 2) terminologien på dansk 3) forholdet mellem formel logisk og retorisk-praktisk argumentation og 4) modellens brug i praksis, herunder nødvendigheden af fortolkning og situationsfornemmelse.

Toulmins model

Det er ikke tilfældigt, at bogen hvori Toulmin præsenterer sin argumentmodel hedder *The Uses of Argument*, hvilket på dansk kan oversættes til *Brugen af Argumenter* eller måske bedre, for at understrege flerheden: *Måder at bruge Argumenter på*.

Grammatisk set kunne titlen også oversættes med noget i retning af *Argumentets Brugsmåder*, men det kunne få det til at lyde lidt som om et argument var et selvstændigt handlende subjekt, som gjorde noget selv, og ikke først og fremmest noget, som mennesker bruger i deres kommunikative omgang med hinanden.

Toulmin understreger netop i sin introduktion til bogen, at han vil se på den praktiske brug af argumenter, han vil se på de faktiske måder at begrunde krav og udsagn på. Han ønsker derfor at udskyde den lange og traditionsrige teoretiske diskussion om den formelle logiks eventuelle selvstændige status som tankelove eller måske matematiske konstruktioner, for i stedet først at se nærmere på, hvordan argumentation faktisk foregår. Han ønsker altså ikke at tage udgangspunkt i den formelle logiks analytiske argumenttyper, men i det, som han ikke uden en vis polemisk modstilling kalder *substantial arguments*⁵, altså substantielle eller indholdsmæssige argumenter. Det polemiske ligger i, at han på den måde synes at pege på den formelle logiks indholdsmangel og dermed er på vej til at fratage den dens førerstilling inden for argumentationsteori og epistemologi (erkendelsesteori)⁶.

Det praktiske felt, som han tager som sit primære erfaringsområde, er retspraksis, altså den måde som advokater fører en proces på, når de fremsætter krav og synspunkter og forsøger at gøre dem gældende ved at underbygge eller styrke dem ved hjælp af andre udsagn, kort sagt, når de argumenterer. Toulmin foreslår ligefrem at vende de gamle analogier og modeller på hovedet og lade retspraksis være en slags model for, hvordan logikken fungerer, og også for hvordan andre praktiske argumentationsområder fungerer:

“Logic (we may say) is generalised jurisprudence. Arguments can be compared with law-suits, and the claims we make and argue for in extra-legal contexts with claims made in the courts, while the cases we present in making good each kind of claim can be compared with each other”.⁷

⁵ Toulmin, s. 125 ff.

⁶ Her godt et halvt hundrede år efter udgivelsen er det tydeligt at Toulmin med sin bog befandt sig i vadedet mellem den rationalistisk-analytiske, logik-orienterede tradition i angelsaksisk filosofi og den nyere sprogfilosofiske og pragmatisk drejning, hvor sproghandlingsteorier og hermeneutiske tilgange vandt frem.

⁷ Toulmin, s.7.

Toulmin vil altså ikke tage udgangspunkt i et filosofisk ideal om logisk-analytisk sikker argumentation (*demonstratio* eller slutningslære)⁸, men vil derimod se på faktisk udøvelse af argumentation og kritisk afprøvning af argumentation, sådan som det fx sker i en retssal, hvor væsentlige antagelser og pointer skal kunne, om ikke direkte bevises (logisk), så dog sandsynliggøres og underbygges, skal kunne stå for en kritisk prøvelse og vise sig fornuftige og rimelige. Fordelen ved at bruge retssalens praksis som det primære empiriske grundlag er, at her foregår argumentation med en vis udførlighed og er omgærdet med faglige krav om klarhed og relevans. Men Toulmin har også blik for mere dagligdags og ufuldstændig argumentation, retspraksis er bare en genre med en særlig tydelighed, som kan gøre det nemmere at kortlægge, hvad der er på færde i praktisk argumentation i almindelighed.

Når man således går bort fra de idealiserede skrivebordsøvelser og tavleøvelser i den traditionelle logikundervisning og i stedet ser mere empirisk på almindelig daglig diskussion og på den faglige praksis, som foregår blandt jurister, så viser det sig, at processen i en argumentation typisk forløber *baglæns* i forhold til, hvad man ellers i teorien plejer at antage. Man begynder ikke med præmisser for derefter at arbejde sig hen imod en konklusion. Nej, man begynder med et synspunkt, et udsagn, en pointe eller et krav, som man gerne vil gøre gældende, dvs. have andres tilslutning til.

Anklageren i retssalen begynder med at hævde, at Wilkinson har brudt færdselsloven⁹. Dette udsagn vil snart blive udfordret eller betvivlet af forsvareren, så anklageren må forsøge at begrunde sit fremsatte synspunkt bedst muligt. Anklageren anfører derfor som begrundelse et vidnesbyrd, fx at to betjente har målt, at Wilkinson kørte for hurtigt i bymæssig bebyggelse. Anklageren henter altså en specifik observation eller specifikke *data* frem (her helt bogstaveligt data fra en empirisk observationsmåling), som kan indikere (dvs. være med til at pege på) rigtigheden af synspunktet, at Wilkinson har brudt færdselsloven.

Eller med et mere dagligdags eksempel, som ligesom trafikeksemplet stammer fra Toulmin: hvis jeg hævder at "Harrys hår er ikke sort", og jeg så bliver udfordret og spurgt, hvorfor jeg nu lige mener det, så kan jeg svare, at jeg fra personligt kendskab ved, at hans hår er rødt – jeg har selv set det. Jeg anfører altså som begrundelse en påstået faktuel oplysning eller kendsgerning, ligesom anklageren før anførte vidner, og jeg må så håbe, at dette står til troende. Der kan naturligvis være fejlkilder her, vidner kan lyve, og jeg kan huske forkert eller være farveblind, men det ændrer ikke ved, at dette er den normale procedure, når vi skal begrunde et synspunkt, vi lige har fremsat: vi prøver at henvise til noget konkret og faktisk, som peger på, at vi har ret.

Bevægelsen er altså, alt vi fremsætter en pointe eller et krav, hos Toulmin *claim*, og når vi bliver udfordret, søger vi at forsvare eller begrunde - vi argumenterer - ved at angive nogle angiveligt relevante facts, nogle specifikke oplysninger i sagen, hvilket hos Toulmin hedder *data*.

⁸ Se fx. sammenligningen med Perelmann i Sofie Emmertsens artikel: "Retorisk samtale og argumentationsanalyse" i *Retorikkens Aktualitet*, Hanne Roer & Marie Lund Klugeff (red.), Hans Reitzels Forlag, 2009.

⁹ Toulmins eget eksempel, s. 90.

Imidlertid kan vi også blive udfordret på en anden måde, nemlig ved at blive spurgt om, hvorfor de givne oplysninger eller påståede observationer (*data*) så egentlig er relevante og skulle kunne støtte og begrunde det synspunkt, den pointe, jeg hævder (*claim*). Hvad autoriserer den kobling? Hvilken sammenbindende relation er der mellem vidneudsagnet og pointen (og den mulige dom) om trafikforseelse? Jo, der er en ret indlysende sammenhæng, som kan formuleres regelagtigt i retning af: "hvis man har kørt for hurtigt, så har man gjort sig skyldig i en trafikforseelse". Det vil de fleste acceptere som en rigtig grundantagelse, ikke mindst i en retssal.

Autorisationen, altså det sammenbindende, kan her også være en direkte henvisning til en paragraf i loven. Eller i tilfældet med hårfarven: "hvis jeg ved Harrys hår har én farve, så har det ikke en anden". Denne sammenkædende regel kan også omformuleres eller uddybes, nu ikke med henvisning til en lovparagraf, men til "modsigelsesprincippet", som en filosof ville kalde det: "X kan ikke både have prædikatet A og ikke-A (på samme tid og måde osv)". Nå ja, Harry kunne selvfølgelig tænkes at have flere farver i sit hår, eller han kan lige have skiftet farve hos frisøren, men i så fald har jeg ikke været særlig præcis i mine udsagn, og argumentet må omformuleres eller pointen revideres.

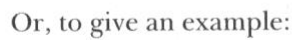
Ved denne type udfordring bliver man altså ikke bedt om at komme med flere fakta eller specifikke observationer af samme skuffe, men om at fremvise den regel, den grundantagelse eller det henføningsprincip, som viser, hvordan jeg kan forsvare mit *claim* med *data*. Eller man kan sige, hvordan jeg kan komme fra mine *data* og hen til mit *claim*. Der er tale om en slags bro¹⁰, en overgangsregel, som kan forbinde de to dele og retfærdiggøre, at jeg så at sige går fra den ene til den anden. Denne bro eller overgangsregel kan ofte beskrives helt kort som: "Hvis *data*, så *claim*" eller den kan for tydelighedens skyld skrives mere udførligt at typen: "Hvis jeg faktisk har set, at en mand har rødt hår, så må jeg være berettiget til at sige, at denne mand ikke har sort hår, for hvis man er rødhåret, er man jo ikke sorthåret". Sådanne broer eller regler, som altså kan siges at svare på spørgsmålet "Hvordan kommer du fra det ene til det andet?", kalder Toulmin for *warrants*. En *warrant* er en antaget regel, en generel norm eller et forsøg på en garanti for, at overgangen eller sammenhængen er der – og at den er til at indse og acceptere for deltagerne i diskussionen.

Toulmin skynder sig dog at anføre, at det vigtigste ikke er, om der altid kan skelnes skarpt (fx ud fra rent sproglige kriterier) mellem de to funktioner *data* og *warrant*, men at det vigtige er, at det i praksis er muligt i *nogle* situationer. Der er som oftest tale om to lidt forskellige typer "præmisser" eller begrundelsessætninger: *data* er det mest konkrete og specifikke udsagn, *warrant* det mere generelle og regel-agtige udsagn. Hvad Toulmin vil tilbyde er altså et værktøj som *kan* hjælpe med at analysere en argumentation, men som man ikke kan forvente gør det automatisk, entydigt eller udtømmende.

Men nu har han altså fået etableret de vigtigste termer og kan præsentere et første skelet til et mønster til analyse af argumenter: "...the first skeleton of a pattern for analysing arguments"¹¹, som han selv kalder det. Og det er så her han første gang opstiller det, som siden er blevet kendt som Toulmins model.

¹⁰ Toulmin, s 91: "At this point, therefore, what are needed are general, hypothetical statements, which can act as bridges, and authorise the sort of step to which our particular argument commits us".

¹¹ Toulmin, s. 92

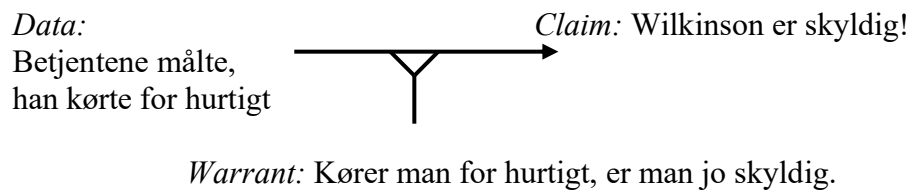
Det er værd at bemærke, at i dette nøgleeksempel på praktisk argumentations tre grundelementer er den sammenbindende *warrant* ikke helt trivial, det er ikke sikkert, alle lige ved, at ”er man født på Bermuda, er man britisk statsborger”. Det kunne være en ny interessant oplysning for deltagerne i en diskussion (hvorimod ”er man rødhåret, er man ikke sorthåret” er lidt mere selvfølgelig). Men denne oplysning er dog stadig af en noget mere generel og almen karakter end den specifikke oplysning om lige netop Harrys fødested (eller hans særlige hårfarve), som udgør *data*.

I forbifarten bør lige nævnes, at man ikke uden videre kan udskifte den ene *warrant* eller broforbindelse med den anden, selv om de begge skulle være rimelige og fornuftige. At man ikke er sorthåret, når man er rødhåret, har ikke rigtig bæring eller relevans for spørgsmålet om Harrys statsborgerskab. Men i mere polemisk diskussion, fx. i politik, kan man ofte se generelle udsagn bragt i spil, som i sig selv lyder fornuftige, men hvis relevans måske er tvivlsom i den argumentatoriske sammenhæng. Eksempelvis, "Har man sagt A, må man også sige B".

Og for fuldstændighedens skyld vil jeg så også lige nævne, at man selvfølgelig heller ikke uden videre kan skifte *data* fra et argument ud med *data* fra et andet, heller ikke selv om begge måske er sande. At to betjente har målt, at Wilkinson kørte for hurtigt har jo ikke rigtig relevans for spørgsmålet om Harrys hårfarve. Og trods alle fordomme om rødhårede og blondiner er det næppe heller relevant i en retssal at begrunde Wilkinsons skyld i trafikforseelsen med hans hårfarve. Der skal altså være tale om relevante *data*, for at de kan begrunde pointen. Men hvad der så i mere komplicerede sager accepteres som "relevant"- af parterne i en diskussion eller af dommeren i en retssal - ja, det er så en af den praktiske argumentations springende punkter: det kræver fortolkning.

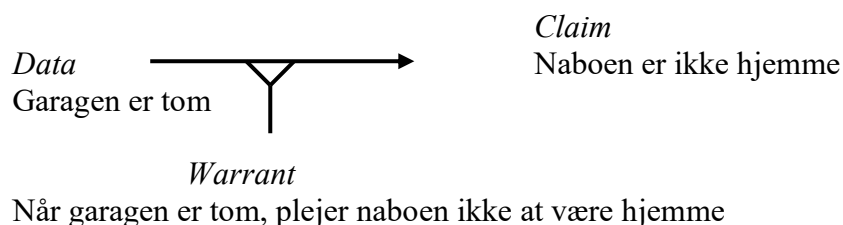
Hermed har Toulmin fået bragt sine tre vigtigste analysetermer på banen, *claim*, *data*, *warrant*. Modellen skal først og fremmest give et overblik og vise, at der er tre vigtige led, som har hver sin funktion. Modellen kan så i øvrigt udbygges og nuanceres med flere delelementer (*qualifiers*, *rebuttal* og *backing*, som Toulmin selv beskriver

relativt kort,¹² og som jeg skal vende tilbage til), men i første omgang - både når man skal tilegne sig modellen, og når man skal anvende den - drejer det sig om at få fat på grundstrukturen:

Claim er den **pointe**, som man vil vinde gehør for, og som man er villig til at begrunde og forsvare. Man argumenterer for sin pointe ved at anføre andre udsagn, nemlig *data*, som er den **begrundelse**, de (vidnesbyrd om) relevante, specifikke forhold eller (påståede) facts, som skal levere støtte for ens pointe. *Warrant* er den generelle **grundantagelse**, den underliggende lov, norm, regel, princip eller autoritet, som skal binde sammen og sige, at de i begrundelsen anførte specifikke forhold peger på pointen.

Her følger et typisk "lærebogsagtigt" eksempel på, hvordan Toulmins model tilsyneladende meget let kan anvendes på en dagligdags argumentation. Jeg skal senere gøre rede for, hvorfor det alligevel ikke altid går så nemt, men foreløbig drejer det sig om at se modellen i funktion:

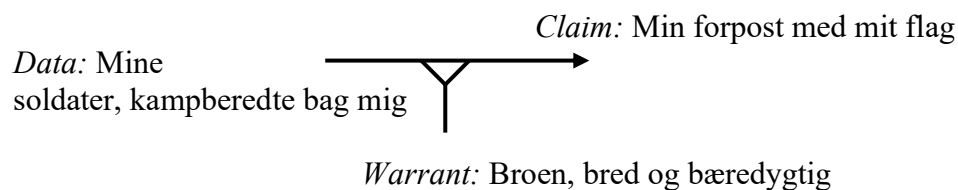
I den praktiske argumentationssituation er det imidlertid sjældent, at alle elementer bliver eksplicit udtalt, meget kan underforstås. I eksemplet ovenfor med naboen og den tomme garage ville det i de fleste situationer være nok at sige, at jeg ikke tror, naboen er hjemme, *fordi* garagen er tom. Denne ene præmis (*data*) er i første omgang nok. Den grundliggende antagelse om sammenhængen mellem en "tom garage" og "ikke hjemme" er underforstået, jeg kan over for de fleste tilhørere forudsætte, at de er med på, hvad jeg mener. Vi deler nemlig sådanne grundantagelser som beboere her i landsbyen. Undtagelser kunne være små børn, en "københavner" eller en nylig landet *alien* fra det ydre rum, som ikke interesserer sig for biler eller endnu ikke har opdaget den slags dagligdags sammenhænge. Og så ville jeg være nødt til at udpensle min grundantagelse om, at når garagen er tom, plejer min nabo at være ude i sit lavtflyvende fartøj, og kan så ikke også samtidig være hjemme. Jeg (gen)opretter dermed den fælles forståelse af situationen.

¹² Toulmin, s. 93 ff.

I modellen står *warrant* altså for den mere generelle forudsætning, den mere almene forståelse af verden og tingenes sammenhæng, som mine tilhørere skal være enige med mig i. For modellens kraft som værktøj til analyse af praktisk argumentation og kommunikation er det i og for sig ligegyldigt, om vi som skrivebordsanalytikere finder den generelle fælles antagelse i en konkret kommunikation sand eller falsk eller tvivlsom. Modellen er effektiv ved at få os til at lede efter de – måske uudtalte – generelle antagelser, som deltagerne skal være fælles om, for at argumentationen virker. Det er her Toulmins model bliver overordentlig nyttig for retorikere og kommunikationsforskere, som vil have fat i de forståelsesmønstre og måske ligefrem kulturelle og historiske normer, som spiller ind i en given argumentation. I et argument kan *warrant* (grundantagelsen) være respekten for en juridisk lov eller en helt hverdagsagtig snusfornuftig enighed om, hvad naboen plejer at gøre. Det kan være et logisk princip eller en naturlov eller et religiøst dogme eller et ordsprog, som der er enighed om, og som skal synes bæredygtigt for os, så *vi indser* sammenhængen mellem de givne iagttagelser og pointen.

Den generelle antagelse i *warrant* kan altså komme fra vidt forskellige sfærer. Der kan trækkes på naturlove, jura, samfundsvidenskab, dogmer, ordsprog, spilleregler, klassifikation, moral, normer, myter, erfaringer, værdier osv. som tilhørerne eller målgruppen antages at gå ind for. Fordomme, overtro og fanatiske dogmer fungerer fint, bare man er enige om dem – og altså netop ikke ser dem som misvisende og i sig selv ubegrundede.

Hvis det gælder en pædagogisk forklaring af Toulmins model, vil jeg mene, at de fortolkende metaforer kan være mange - og måske lidt vanskelige at få styr på! Skulle jeg alligevel vove en billedlig eller måske filmisk udlægning af Toulmins model, så ville jeg udbygge den metafor, han selv lægger op til ved at kalde *warrant* for en slags bro, der forbinder *data* og *claim*. Mit *claim* er så den forpost, hvor jeg modigt planter mit flag, min pointe, som jeg vil have skal blive stående, respekteret og anerkendt ("Wilkinson er skyldig i en trafikforseelse"). Bliver jeg udfordret og spurgt, hvordan jeg har tænkt mig at forsvare denne forpost og dette flag, som jeg ene mand så kækt har plantet, så vil jeg henvise til mine velbevæbnede tropper bagude. De er klar, mine soldater, de har noget at skyde med (fartmålingen, fotos, vidneudsagn), og de kan snildt komme mig til undsætning ved at gå over den nærliggende bro ("kører man for hurtigt, er man skyldig"). Færdselsloven er den brede bro, vi alle må anerkende, i denne mere billedlige udgave:

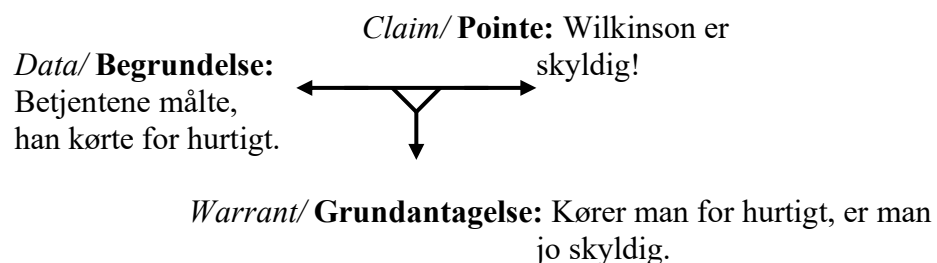
I fortolkningen og den videre brug af denne model er det vigtigt, at de grafiske elementer, pilen og den lodrette streg (som her i min let tillempede udgave er en Y-

formet streg, som måske lidt ligner en understøttelse under en bro), ikke antages at være det samme som logisk implikation, lighedstegn eller lignende. Der er heller ikke uden videre tale om en tidsmæssig angivelse i stil med: først har vi *data D*, så kommer der en *warrant W*, og så når vi til slut frem til *claim C*. Toulmin har jo netop understreget, at udgangspunktet er, at nogen fremsætter et *claim*, en *pointe*, og derefter søger at begrunde dette krav, dette (markante) udsagn. Det kan faktisk undre, at Toulmin ikke tog skridtet fuldt ud, og i sin model tegnede pilen, så den pegede modsat. Det ville nemlig være den mere konsekvente måde at illustrere praktiske argumentationsprocesser på¹³.

Ej heller er der tale om en rent rumlig eller størrelsesmæssig gengivelse, for om end en *warrant* kan siges at være en slags underliggende regel eller fælles grund for de andre elementer såvel som, tentativt, for deltagerne i diskussionen, så kan den også siges at være en slags overordnet regel, en slags garanti, lov eller styrende norm – og den slags er jo ikke lige så nemme at placere rumligt på en entydig måde. Toulmin taler som nævnt selv om *warrant* som en slags bro, hvilket jeg altså prøver at gengive en smule i min grafiske model ved hjælp af Y-stregen over *warrant*.

Hovedsagen er altså, at modellen eller dette mønster skal give et overblik over de vigtigste elementer i almindelig praktisk argumentation, hvor der for den efterfølgende analyse ganske vist kan siges at foreligge en art "logisk bevægelse", en slutning fra venstre mod højre, som angivet med pilen, og understøttet af et fundament, som angivet med Y-stregen, men hvor det som oftest rent praktisk og empirisk set udspiller sig den modsatte vej, idet man begrunder ved så at sige at gå bagud og nedad: man angiver efterhånden forudsætninger og (bevæg)grunde til det, som man begyndte med at hævde, og som man vil have andres tilslutning til. Denne modsatrettede bevægelse kunne man måske kalde den argumentatorisk konstruktive eller retorisk kreative bevægelse. Man udbygger baglæns og fremviser indsamlet empiri og indikationer, og man er "nede" for at hente lovmæssigheder, regler og fælles tankegods og grundholdninger op fra lageret (de angivne forudsætninger og grunde er ikke nødvendigvis de oprindelige eller samme som ens virkelige motiver - det vender jeg tilbage til).

I det følgende vil jeg derfor som noget nyt begynde at lade pilen pege begge veje, og også nedad i modellen - det må være den mest konsekvente og retvisende anskueliggørelse, en anskueliggørelse som rummer både den logiske og den retoriske bevægelse.

¹³ Toulmin synes her at blive stående ved en traditionel opfattelse af argumentation som logisk implikation. Den logisk-analytiske tradition manifesterer sig her (i retningen på modellens pil) trods hans banebrydende vending hen imod praktisk og dagligdags sprogbrug.

Grafisk set er det en modifikation eller udbygning af Toulmins oprindelige modeltegning, men jeg mener der indholdsmæssigt er dækning for denne fortolkning i Toulmins egen fremstilling, og at dette aspekt skal med, hvis man skal kunne indløse modellens fulde analytiske potentiale over for levende argumentationsprocesser. I en argumentationsproces kan vi begynde ikke kun ved det, som i logikerens terminologi ville hedder "præmisser", men også ved "konklusionen"; faktisk er det typisk, at vi begynder her, ved vores pointe, og så begrundes bagud. Og i virkeligheden kan man begynde ved hvert af de tre led, både når man skal overbevise andre, og når man i det hele taget skal finde ud af, hvordan man selv mener tingene hænger sammen. Mest korrekt ville måske være at sige, at man starter den argument-konstruktive proces midt i modellen, midt i en argumentkrævende situation, og derfra bevæger sig ud og vælger sine relevante pointer, begrundelser og grundantagelser.

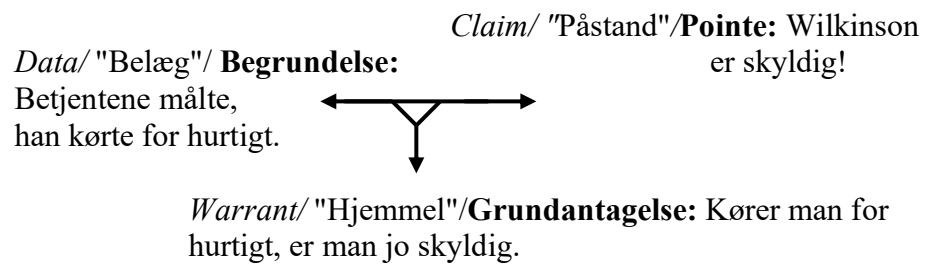
Man kan altså se modellen som en slags oversigt over en af de helt almindelige og fundamentale måder, hvorpå vi orienterer os i vores omverden, nemlig ved at forsøge at indpasse noget nyt vi ser, et særligt tilfælde, under noget allerede kendt - en generel regel, sådan at vi får styr på, hvad dette nye betyder. Vi subsumerer (indregner) det særlige tilfælde, vi står overfor, under en allerede kendt generel regel, og får så en indsigt ud af det: tilfælde-regel-indsigt. Andre gange står vi måske med en række tilsyneladende løsrevne fænomener eller hændelser, og forsøger så at få styr på, hvad de betyder, ved at forsøge at finde en fælles regel eller metode i galskaben: vi leder efter lovmæssigheder, det fælles og ordnende, som i god induktiv erfaringsdannelse og videnskab. Vi forstår verden, ved at tolke de enkelte situationer i forhold til erfaringsmønstre, som giver os mulighed for at handle fremadrettet og mål-middel rationelt.

Men vi kan også tænke modellen som en mere strategisk kommunikationsmodel, dvs. som en model for, hvordan vi kan overbevise om eller konsolidere vores position eller synspunkt: vi finder på eksempler og/eller almene antagelser, som passer til det, som vi hele tiden har ment (eller som vi måske mener af helt andre eller endog uforklarlige grunde)! Vi får det på den måde til at se ud, som om vi er konsekvente, rationelle og handlingsrettede - hvilket vi måske også er, men det fremgår ikke af den "logiske" opstilling alene, det kræver derimod en mere omfattende fortolkning. En sådan typisk fremgangsmåde i en strategisk-polemisk argumentation kan kaldes en efterrationalisering, idet vi jo som sagt typisk går baglæns: først synspunktet – derpå det, som skal overbevise om synspunktet, nemlig anskueliggørelse og generalisering. Vi forsøger at få vores tilhørere til at sætte tingene ind i det mønster, som vi vil have frem.

Toulmins model på dansk

Her i min indledende gennemgang af Toulmins model har jeg primært benyttet hans originale engelske betegnelser *data*, *claim* og *warrant*, men jeg har dog også i min gennemgang og fortolkninger benyttet en række danske ord, faktisk mange forskellige, for så bredt som muligt at belyse de tre pladser forskellige funktioner i

modellen. Og jeg har så - efter mange overvejelser og diskussioner med mig selv, studerende og kolleger - valgt at foreslå som ny fagterminologi på dansk en tillempet oversættelse de tre grundbegreber, således at *data* bliver til **begrundelse**, *claim* til **pointe** og *warrant* til **grundantagelse**. Jeg bryder her bevidst med den traditionelle danske oversættelse, som ellers har optrådt ubestridt i mange lærebøger og studieopgaver siden Onsberg og Jørgensens *Praktisk Argumentation*¹⁴ udkom første gang og introducerede termene *belæg*, *påstand*, *hjemmel*.

Figur tekst: Ordene med *kursiv* er Toulmins oprindelige engelske betegnelser, ordene med "gåseøjne" er de traditionelle danske og ordene med **fed** er mit forslag til nye danske fagtermer. Den grafiske fremstilling her - hvor *pilehovederne* også kan ses som forankringspunkter - er også en del af mit nye forslag og skal frem for kun at vise den logiske implikations ene retning *fremhæve det konstruktive eller organiserende aspekt* ved praktisk, levende argumentation.

I det følgende vil jeg gå lidt mere i detaljer med, hvorfor jeg finder det på tide at udskifte de ellers så hævdundne termer *belæg*, *påstand*, *hjemmel*, men først vil jeg som læsevejledning sige, at hvis man ikke er interesseret i en gennemgang af terminologisk forvirring og sprogbrugsfinurligheder, men gerne vil gå hurtigt videre til modellens forhold til logik og til modellens praktiske anvendelighed, så kan afsnittet med fordel springes over. I mit senere kapitel om modellens praktiske anvendelighed fortsætter jeg med at bruge mine egne nye betegnelser og har altså afskrevet de "gamle" danske. Her er nogle begrundelser:

Først vil jeg anføre nogle erfaringer fra min undervisning på dette felt på forskellige danske universiteter. Hvis jeg har bedt studerende om at finde det angiveligt toulminske element *påstanden* i en tekst, så kommer de typisk frem med vidt forskellige forslag, også selv om de lige har læst på lektien om Toulmin og argumenter i en standard lærebog. De fremdrager måske noget, hvor ordet "påstå" eller synonymmer herfor synes at indgå, eller hvor den sproglige form er særlig markant, eller hvor der er tale om noget, som lyder som "påstand mod påstand". Teksten kunne være et lille prosastykke som dette - lad os se, hvad *påstanden* mon er:

Nu mener jeg jo ikke, at vi kan have en minister siddende, som helt bevidst vildleder befolkningen og forholder folketings vigtige oplysninger. Og jeg vil påstå, at ministeren har talt usandt i denne sag. Derfor synes jeg, man må drage den konsekvens, at ministeren bør gå af (Opdigtet eksempel, HJ)

¹⁴ Charlotte Jørgensen og Merete Onsberg: *Praktisk Argumentation*, første udgave 1987.

Her vil mange gå galt i byen ved at følge almindelig sprogforfømmelse og tænke, at *påstand* nok er at "ministeren har talt usandt". Men det passer ikke med lærebogen, som vil have *påstand* til at være en oversættelse af *claim* (**pointen**), som jo her må være, at "Ministeren bør gå af". Denne sidste sætning lyder bare ikke særlig påstandsagtig, er den ikke snarere udtryk for et ønske? Så her bliver mange i tvivl. Der ser ud til at være en kedelig uoverensstemmelse mellem fagtermen og almindelig sprogbrug.

Spørger jeg derimod, hvad der samlet set er **pointen** med den samlede udtalelse i ovenstående tekst, så kan de fleste straks se, at det må være, at "Ministeren bør gå af".

Problemet med at forsøge at gøre *påstand* til en teknisk term for dette ene led i modellen er imidlertid også, at det ikke er særlig præcist, det udmærker ikke denne del af modellen med noget særligt kendetegn, for alle dele af modellen er jo i en eller anden forstand påstande. Sproglige ytringer som ikke har form som påstande, fx spørgsmål eller løsrevne bandeord, skal normalt omskrives, for at vi i analysen kan sige, de er led i en argumentation. Toulmins model viser en sammenhæng mellem tre led, som faktisk alle er påstande.

En ordbog kan godt foreslå "påstand" som en af flere mulige oversættelser af *claim*, en anden måske mere oplagt ville være "krav". Men som en slags undskyldning for den uheldige oversættelse, som efterhånden er blevet så udbredt, må det retfærdigvis siges, at det ligger snublende nær at knytte an på dansk til den rets-terminologi, som Toulmin i vid udstrækning selv trækker på. Det gør han imidlertid for tydelighedens skyld og ikke i alle eksempler (diskussionen om Harrys hårfarve er næppe en retstvst). Det engelske *claim* har en bred almen betydning, som ikke dækkes af den i retssalen smalle danske term *påstand*, som når det hedder med juridisk terminologi, at forsvareren "nedlægger påstand om frifindelse". Denne specielle brug af ordet "påstand" er langt fra alment kendt på dansk. Og tager man det danske ord "påstand" ud af retten - og altså ikke tænker på det som en juridisk fagterm - så bliver betydningen igen bredere end det engelske *claim*, og altså alt for vag. Til brug for den generelle argumentmodel er den danske term "påstand" altså både for bred og for smal. Det gør den forvirrende at bruge og svær at huske.

Så min pointe er, at "påstand" er en meget uheldig benævnelse af **pointen** (*claim*) i Toulmins model.

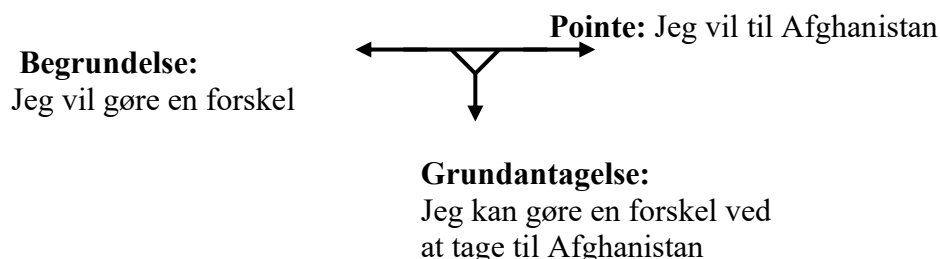
I den danske litteratur om Toulmins model oversættes hans *data* som oftest med *belæg*. Men ordet *belæg* siger ikke ret mange ret meget i dag, i hvert fald ikke studerende. Det lyder lidt gammeldags. Nogle vil måske associere med noget, som man kan komme på brød og spise, eller måske med en form for snit eller syning: en plisseret nederdel. Jeg spurgte et par gymnasieelever, hvad de forbandt med ordet "belæg". De kom efterhånden frem til, let fnisende, at det måtte være noget med parring. En del sprogbrugere, måske især ældre, vil dog nok kende udtrykket "at belægge sine ord". Her betyder det ikke at henholde sig til konkrete data, facts eller observationer, men snarere at pynte på sit sprog eller på kendsgerningerne. I forbindelse med sygehusadministration er det almindeligt at tale om belægningsprocent, men det hjælper næppe meget på forståelsen af Toulmins model.

Bedre kunne det så se ud - som forsvar for termen *belæg* i en argumentmodel - at anføre det dog forholdsvis almindelige spørgsmål: "Har du belæg for det?" Det

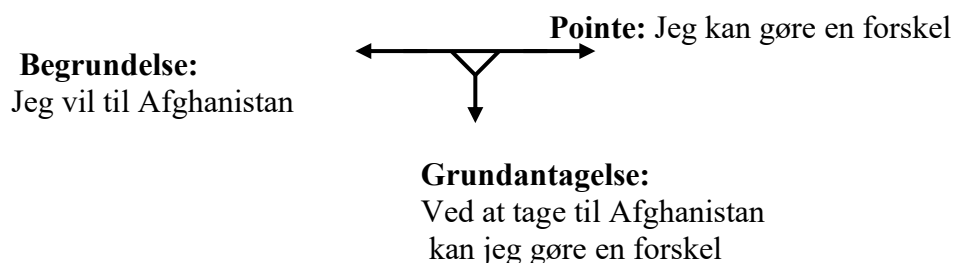
spørgsmål vil man kunne stille til *claim* (**pointen**), og så få netop *data* (**begrundelsen**) som svar, som meningen er. Men man kan desværre nemt stille det spørgsmål til mange udsagn i en diskussion, og faktisk mest typisk, hvor det drejer sig om mere belastende påstande. I ovennævnte eksempel med en prosatekst om ministeren, vil mange studerende svare, når man spørger dem om "belæg", at der ikke af teksten fremgår noget belæg for, at ministeren har løjet. Det ville kræve dokumenter eller en båndoptagelse og ikke bare påstand mod påstand. De ser så netop ikke "belæg" som *data* (**begrundelse**), men tror fornuftigt nok, der er tale om en form for *backing* eller rygdækning, som jo også er toulminske begreber. "Belæg" bliver så til en uddybning af et udsagn, måske endda af *warrant*, og den terminologiske forvirring accelererer - selv om de studerende egentlig havde fat i noget rigtigt.

Endelig må det tilføjes, at vi vel oftere end at spørge, om nogen har "belæg" for det de hævder, vil spørge, om de kan begrunde det, altså hvad de vil anføre som **begrundelse**.

I et program om den danske indsats i Afghanistan bliver en ung soldat spurgt af journalisten: "Hvorfor vil du til Afghanistan?". Soldaten svarer: "For at gøre en forskel." Her er der jo tale om en form for argumentation, netop af den meget almindelige slags, som det jo skulle være oplagt at bruge Toulmins model på. Spørger jeg nu, hvad der så er "belæg" her, bliver de fleste i tvivl. Spørger jeg derimod, hvad der er "begrundelsen" så er det mere oplagt. De fleste kan nemlig umiddelbart se, at det må være soldatens udsagn om at gøre en forskel, som er hans **begrundelse** for **pointen** at tage til Afghanistan".

Man kan så også i en kritisk fortolkende analyse udmærket give sig til at spørge, om det måske alt sammen kan forstås sådan, at det skulle være hans ønske om at komme til Afghanistan, som får ham til at sige, at han vil/kan "gøre en forskel".

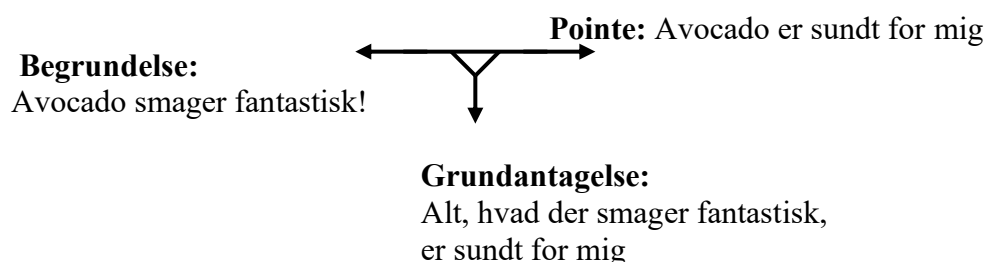

I den første fortolkning begrundes, hvorfor soldaten vil til Afghanistan, i den anden fortolkning begrundes den personlige karakter, kunne man måske sige.

Brugt på denne måde, hvor man undersøger forskellige mulige udfyldninger af Toulmins model ud fra en samlet fortolkning af situationen (hvad kan være den måske udtalte eller indpakkede begrundelse, *pointe* og fælles grundantagelse, som får argument-stumperne til at give - psykologisk og kommunikationsmæssigt - mening) begynder det at blive interessant. Langt mere end hvis man blot leder efter noget, som kunne se ud som "belæg" eller "påstande".

Mine tykkeste røde ordbøger foreslår heller ikke at oversætte det engelske *data* med *belæg*, eller modsat, at det danske *belæg* skulle oversættes til *data*. På fransk opererer man på dette sted i Toulmins model med termen *données* - "de givne", hvilket jo ligger lige for, når man tænker på den latinske oprindelse af *data*. På dansk er jeg dog bange for at "de givne" ville være lidt for udflydende som fagterm, selv om det kan være et udmærket trin i en analyse af en tekst at spørge, hvad der er "de givne" specifikke observationer, facts eller indikationer, som peger på *pointen*. På tysk har jeg set både *Datum*, *Tatsachen* og *Argument* på dette sted i modellen. *Argument* svarer jo meget godt til at man på dansk kan spørge, "hvad er argumentet for det forslag/ for den *pointe*?" hvor man så vil forvente nogle konkrete oplysninger som svar. Men "argument" kan jo gå på mere end en enkelt præmis eller et enkelt led, ofte bruger vi mere fagteknisk ordet til at betegne hele sættet af udsagn og deres logiske relation.

Hvorfor så ikke bare bruge Toulmins *data*, som jo efterhånden også er et velkendt ord på dansk? Det ser jeg bestemt som en mulighed, men faktisk er det ikke optimalt, heller ikke på engelsk, og altså heller ikke hos Toulmin selv, må jeg - med al mulig respekt og reverens - desværre sige, idet det både er for bredt og for smalt. For bredt: Alt muligt kan jo være "data", men vi får ud fra denne term ikke rigtig nogen ide om, at det er anførte data af en særlig slags, nemlig nogle, som indgår i en argumentation. Toulmins *data* eller dansk "data" kunne også forlede nogen til at tro, at det så kun er meget faktuelle eller objektivt målbare oplysninger, som kan fungere på dette sted i modellen, og det er så her termen er for smal (ind imellem kan man støde på positivistisk klingende forslag som "kendsgerninger" og som nævnt "Tatsachen" som udlægning af modellen). Imidlertid kan meget normative og kvalitative udsagn (jævnfør soldatens ord ovenfor: "For at gøre en forskel") sagtens sættes ind her:

Man behøver naturligvis ikke være enig i ovenstående præmisser (hverken **begrundelsen** eller **grundantagelsen**), men man kan se, hvordan modellen har stor rækkevidde som analyseredskab. Dagligdags, praktisk og politisk argumentation holder sig sjældent til de "nøgne" facts eller "rene" data (hvad det så end ellers skulle være?), når det drejer sig om at fremføre grunde og præmisser. I Toulmins fremstilling er det da også tydeligt, at der med den ellers meget brede term *data* skal

medforstås noget i retning af "den eller de *påståede relevante data*, som peger på pointen".

Ekskurs: Derfor overvejede jeg for tydelighedens skyld at foreslå "indikationen" som en dansk betegnelse for dette led i modellen (etymologisk kommer "indikation" af at "tilsige" eller "angive" på latin, samme rod som i det måske mere kendte "indeks". Som et tilfældigt spøjst a propos til Toulmins eksempel med trafiksynderen Wilkinson, som kørte for hurtigt, nævner min fremmedordbog bl.a. følgende forklaring på brug af "indikere" og indikation": "fx *indikeret* hastighed dvs. hastighed aflæst på indikator"¹⁵). Som fagterm ville "indikationen" være lidt mere præcis end *data*, samtidig med at det dog var et nogenlunde gangbart udtryk. Man kunne også forestille sig en tydeliggørelse af Toulmins *data*, ved at tale om "indikerende data", altså data som indikerer pointen. Imidlertid har både "data" og "indikerende data" en lidt vel objektivistisk eller positivistisk klang, som jo altså også hæfter ved Toulmins oprindelige term *data* (*data* lyder som noget foreligende, nærmest tingsligt, hvorimod det, der er brug for, er en term som signalerer: led i en argumentation, en antaget præmis for en debattør). Dette kunne måske reddes ved at tale om de "indikerede data", hvorved det altså skulle tydeliggøres, at der er tale om noget, som hævdes (af en aktør i en argumentationsproces) at have bæring på sagen, ikke om "fakta" eller "kendsgerninger", som så at sige skulle tilbyde sig selv uden menneskelig medvirken. Det blev så imidlertid lidt vel spidsfindigt, syntes jeg, at skulle tale om indikerede data til forskel fra andre data.

Jeg har altså forladt "data", "belæg", "observation" og "indikation" og gået over til det mere naturligt klingende **begrundelse** i stedet for. Ligesom det er ret ligetil at spørge efter **pointen** i en tekst, en tale eller film, så er det også ret ligetil at spørge efter, hvad der anføres som **begrundelse**. Det gør det lidt nemmere at komme i gang med analysen - og måske det også giver et bedre blik for, at der faktisk ofte er mange mulige fortolkninger af en ordveksling.

Med termen **begrundelse** vil jeg understrege, at det, som optræder på denne plads ikke nødvendigvis er håndgribelige eller dokumenterede "data" eller facts, som vi kan se eller få en maskine til at registrere, det kan meget vel være vurderinger, formodninger osv: "Hvad er din begrundelse for at mene/håbe/frygte, som du gør? Hovedsagen er, at det som her optræder, kan ses som relevant og specifik begrundelse for pointen, og ofte som noget konkret i forhold til den mere abstrakte eller generelle præmis som ligger i *warrant* (**grundantagelsen**). Men det kan meget vel være, at det først skal fremtolkes, hvad der egentlig skal regnes for **begrundelse**. For sprog, samtale og diskussion er jo flertydig, og først på denne måde får Toulmins model sin fulde rækkevidde som et værktøj til at åbne en argumenterende kommunikation, så vi måske lidt bedre kan diskutere og se, hvad der foregår. Modellen er derimod ikke et værktøj, som af sig selv kan afgøre gyldigheden af argumentationen.

Den tredje term i den traditionelle oversættelse er *hjemmel*. Også her er vi ude i en sproglig afkrog, som har noget altmodisch over sig. Jeg har en erindring om, at jeg selv en gang i min barndom på en større banegård har set et rustent skilt, hvor der stod de foruroligende ord: "Adgang til perronerne ikke tilladt uden gyldig rejsehjemmel". Jeg spurgte igen et par gymnasieelever, hvad udtrykket "hjemmel" sagde dem.

¹⁵ *Gyldendals Fremmedordbog*, Brüel og Nielsen, 11. udgave (ved L. Plon), 1993.

”Ingenting”, kom det prompte. Da jeg senere spurgte nærmere til navnene på de forskellige pladser i Toulmins argumentmodel, som de faktisk godt kendte fra skolen, var der en som kunne huske – ikke ”hjemmel”, men – at den ene plads var ”ordsproget”. Han tilføjede: ”Ja det kalder jeg det bare, for det er det jo alligevel tit”.

I mere formel sprogbrug og i kancellistil kan udtrykket ”lovhjemmel” stadig forekomme i dag. Og det er sådan set i god overensstemmelse med Toulmins *warrant*, som jo netop henviser til en regel, en norm, en garanti eller ligefrem en lov, som færdselsloven i ovenstående eksempel med Wilkinson, der kørte for hurtigt. Unge mennesker kender det også fra engelsksprogede krimifilm, hvor *good cops* og *bad cops* diskuterer, om de skal vente på en *search warrant*, dvs ransagningskendelse, inden de bryder ind. Mine ordbøger foreslår også, at man kan oversætte warrant med hjemmel og omvendt, men der er også mange andre muligheder. Set over en bred kam er ordet ”hjemmel” meget usædvanligt i moderne dansk sprogbrug, og for de fleste svært at håndtere. Det ligger så vidt jeg kan bedømme betydningsmæssigt pænt tæt på Toulmins engelske *warrant*, og er således slet ikke et dårligt bud: det er bare uhensigtsmæssigt ved at være så gammeldags og sjældent på dansk.

Ganske vist kan det være en fordel, at indføre et helt særligt ord som en *terminus technicus*, hvis man vil fremelske en fagjargon, og for en del studerende vil ordet ”hjemmel” nok nu netop lede tankerne hen på Toulmins model, og kun på den. Jeg vil dog selv mene, det er bedre at få en vis stilistisk lighed mellem termerne i modellen, således at de enten alle er klart tekniske fagtermer, som man bare må lære sig udenad, eller sådan, at de både har en vis faglig præcision og samtidig er gangbare udtryk, som er nemme at forstå og huske, fordi de mere tydeligt selv ”siger”, hvor i modellen de hører hjemme.

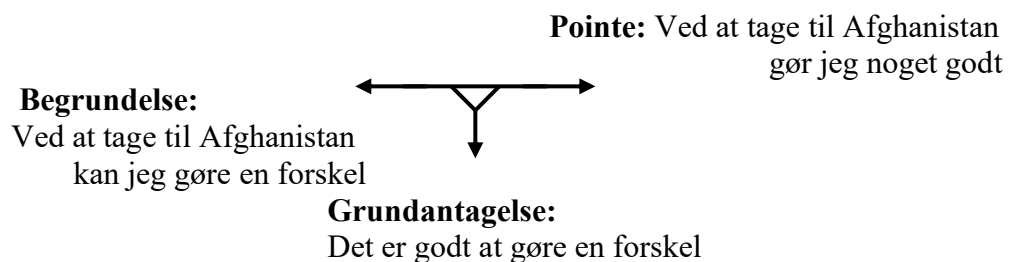
Toulmin har jo selv beskrevet som nævnt ovenfor, hvad der er brug for på denne plads (*warrant*): ”....hvad der er brug for her, er generelle, hypotetiske udsagn, som kan fungere som broer, og retfærdiggøre den slags skridt, som vores særlige argument lægger op til”¹⁶. Man kan altså godt i en analyse spørge efter, hvad det er som skal være ”broen” i en argumentation, men der er jo lidt vel metaforisk. Lidt tættere på må det være at spørge efter det overførende eller henførende princip, eller måske grundprincippet. Der er tale om noget grundliggende, noget som betragtes som regel eller etableret, almen sandhed. Det kan være færdselsloven, som jo er en konvention, eller naturlove eller ligefrem grundprincipper som modsigelsesprincippet (Hvis Harrys hår er sort kan det ikke også være ikke-sort), men Toulmins model får virkelig spændvidde, når vi også inddrager ordsprog, fordomme, alment accepterede normer, diskurser og autoritativt betragtede ytringer. Det er nemlig det i situationen af parterne accepterede forklarende eller henførende eller garanterende udsagn, som indtager pladsen som *warrant*. Således kan man også i forbindelse med Toulmins model begynde at tale om at en persons *ethos* kan fungere som en slags garant eller warrant (dette er udviklet og uddybet af Jody Shaw i kapitlet ” Argumentation og appelformer på menuen” her i bogen), ligesom man kan forbinde *warrant* i den toulminske model med mere klassiske retoriske begreber og teorier om doxa og topik.

Jeg har lagt mig fast på termen **grundantagelse** som i min nye danske version for at få netop denne bredde med og for samtidig at understrege igen det konstruktive

¹⁶ Toulmin. s 91, min oversættelse.

aspekt. "Grundregel" eller "grundprincip" var også gode bud på, hvad *warrant* skulle kaldes, men det kunne forlede til at tro, at der var tale om noget "objektivt" eller i snæver forstand lovmæssigt. Argumentation bygger imidlertid ikke (kun) på de skarpe regler og principper vi forefinder som givne (f.eks. naturlove og nedskrevne færdselslove), men også på de mere "bløde" regler og principper, som vi antager og håber, vi har vores modtagere accept af: "Man skal ikke tro på alt, hvad der står i avisen" kan udmærket være en sådan **grundantagelse**. "Den, som kommer først til mølle, osv" kan være en anden, og begge kan indgå i en dagligdags argumentation - eller såmænd i en politisk debat. Hovedsagen er at det anførte (eller underforståede) udsagn fungerer for parterne i diskussionen som en henførende eller sammenkædende instans, som viser at det konkrete, som angives i **begrundelsen**, i kraft af denne underliggende generelle antagelse - **grundantagelsen** - kan pege hen på pointen.

Nogle gange er grundantagelsen virkelig trivial, eller måske så indlysende, at den er svær at se som et selvstændigt led. I eksemplet her nedenfor, som er en variation over samme tekst som før, er det jo i og for sig helt unødvendigt, at skulle fremanalysere en grundantagelse: alle og enhver kan jo se en sammenhæng mellem venstre led, begrundelsen, og højre led, pointen. Så hvorfor bruge Toulmin, vi forstår jo godt hvad den unge soldat siger og mener? Eller gør vi? Måske kan vi ved at bruge Toulmins model på noget ret indlysende, en elementært samtale, nogle gange få afdækket noget, som ellers var en upåagtet forforståelse eller diskurs: Her at "Det er godt at gøre en forskel". Hvad er det egentlig, som er på færde her, hvorfor er denne helt almindelige (grund)antagelse så gangbar, og hvorfor bruges den i denne situation?

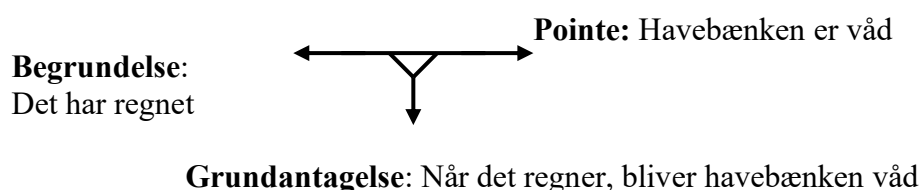

Min nye terminologi, **pointe**, **begrundelse** og **grundantagelse**, er måske ikke perfekt, men jeg håber den kan gøre modellen klarere på dansk. Med disse termer lægges vægt på det konstruktivistiske aspekt mere end på det logistiske (eller objektivistiske, positivistiske eller Platon-realistiske), idet de alle gerne skulle signalere, at det drejer sig om, hvad aktører i en argumentation vælger at fremvise eller forudsætte som overbevisende sammenhænge mellem udsagn. Vi argumenterer for at få andre med på at se vores verden på vores måde. Jeg håber de nye termer kan være med til at åbne for det fulde potentiale i det, som Toulmin påbegyndte, idet de nye termer skulle være lettere at forstå umiddelbart og mere sikre at anvende - til såvel analyse som til produktion af argumenter.

Tillempning og udvidelser af modellen

Toulmins model ligner noget vi kender fra formel logik, både fra den såkaldte domslogik og fra den klassiske syllogismelære. Men der er nogle væsentlige forskelle, som først og fremmest skyldes, at Toulmins model, sådan som jeg fortolker den, sigter på substantiel argumentation, altså en indholdsmæssig praktisk argumentation, sådan som den finder sted i dagligdagen eller politik, hvor der er interesser på spil, og hvor det gælder om at overbevise. Toulmins model sigter ideelt set på at skabe et forstående overblik her, vil jeg hævde. Den formelle logik sigter, som navnet siger, ikke på indholdet, som typisk vil være reduceret til abstrakte symboler, men på de formelle procedurer, på kalkulen. I den formelle logik er det afgørende, at alle termer og procedurer er entydige og konstante, logikken arbejder så at sige med faste brikker og spilleregler. I den praktiske kommunikation er elementer og regler imidlertid noget mere løse og foranderlige.

Med et eksempel: et ældre ægtepar går rundt om huset og snakker om, om de skal gå hen og sætte sig på havebænken bagerst i haven ved syrenbusken. Den ene siger så, at ”det har lige regnet” – og antyder dermed, at det ville være en dårlig ide, fordi havebænken så nok er våd. Og underforstår jo så det ret indlysende, som de begge har erfaret, at når det regner, bliver havebænken våd. En sådan historie eller samtale kan sættes ind i Toulmins model på denne måde:

For at benytte Toulmins model er den præcise formulering ikke så vigtig, meget er jo netop underforstået og bliver ikke udtalt, så de sætninger, vi fylder modellen ud med, kunne fx også hedde ”Det er ikke så længe siden, der kom en byge”, ”Der er nok fugtigt på den bæk” og ”Alt, hvad der står ude, bliver jo vådt, når det regner”. Vi ville stadig kunne forstå mønsteret i argumentationen. Vi foretager en fortolkning af situationen for at fylde modellen ud med passende sætninger, og her er der plads til lidt variation og diskussion i analysearbejdet. Sådan må det være, fordi vi har med levende kommunikation at gøre.

Som nævnt har Toulmin også i et enkelt eksempel anført nogle yderligere elementer, som kan kobles på den treleddede grundstruktur. Det drejer sig om *qualifiers*, *rebuttal* og *backing*, som på dansk plejer at blive kaldt *styrkemarkører*, *gendrivelse* og *rygdækning*. Den traditionelle danske terminologi her har jeg ikke så meget imod, men i modsætning til mange almindelige udlægninger af Toulmins model vil jeg understrege, at disse delasppekter *ikke* har faste pladser, men at de alle kan kobles på hvert og et af de tre grundelementer¹⁷. Det er som oftest spild af energi at forsøge at placere eller definere disse dele entydigt. De har nemlig at gøre med den praktiske

¹⁷ Hos Toulmin selv bliver denne konsekvens ikke udfoldet. Han åbner så at sige for en praktisk argumentationsanalyse, men forfølger den ikke selv ret langt. Han forsøger at skitsere en mulig feltteori, men tøver så at sige i vadestedet og skæver i resten af bogen mere og mere tilbage mod de analytiske argumenters logiske sikkerhed.

kommunikations "bløde" kanter: det er her vi må huske de afgørende forskelle på formel logik og praktisk argumentation: det er i den praktiske eller retoriske kommunikation vi kvalificerer, tager forbehold og bestyrker vores udsagn, og vi ved udmærket fra almindelig retorisk teori, at fx. en gendrivelse (*refutatio*) kan placeres mange steder i en tale, sågar allerførst ("Kritikere har sagt... men nu skal jeg komme med den rigtige udlægning af sagen...."). I logikken derimod, arbejdes ikke med bløde og tvetydige udsagn og forbehold: et udsagn er enten sandt eller falsk, og en slutningsregel gælder, også på en mandag).

Tager vi som en begrundelses-sætning: "Det har regnet", kan den fx kvalificeres med (styrkemarkør) "vistnok": "Det har vistnok regnet". Et eksempel på *rebuttal* (gendrivelse) kunne være: "Det har regnet, med mindre det var hagl jeg hørte", og en *backing* (rygdækning) kunne være: "Det var også det, de sagde på tv". På samme måde kan de andre pladser i modellen udbygges med styrkemarkører, gendrivelse og rygdækning. Og på alle pladser kan der tænkes yderligere opblødninger og betydningsforskydninger. Modellen skal nemlig fange grundstrukturen i argumentationen, men uden at reducere de kommunikative betydninger i de givne udsagn til betydningsløse abstraktioner og formalia. Det er en misforståelse af grundmodellens natur at tro, at nogle af disse udbygninger kun kan finde sted på visse pladser, og der er ingen grund til at forsøge at opstille særlige udbygningsmodeller her, som kun forvirrer begreberne – og studerende som vil tilegne sig grundmodellen som praktisk værktøj.

Toulmin har selv et eksempel på en sådan udvidet tillempling af grundmodellen, men understreger netop det foreløbige og tentative - hans sigte i den oprindelige bog var et andet end universelle modeller. Og jeg betragter det som en fejlinvestering at forsøge at huske en særlig "udvidet model" for der er ikke tale om et fast skema for vores tænkning og argumentation, men tværtimod netop om en opblødning og dynamisering af den grundliggende model. Hangen til fikserende skemaer er en uheldig arv fra den formelle logik - det håber jeg bliver tydeligere med det følgende.

Forskelle på praktisk argumentation og formel logik

I domsslogikken kan man finde slutningsregler, som ligner Toulmins model meget. Det kunne se sådan ud:

r	Det har regnet
r → h	Det har regnet <i>medfører</i> havebænken er våd
-----	-----
h	Havebænken er våd

(**r** står for "det har regnet", **h** står for "havebænken er våd", og vi har altså opstillet en slutningsregel, som i øvrigt kaldes *modus ponens*, eller hvis det skal være rigtig god latin: *modus ponendo ponens*).

Denne formalisering siger nogenlunde det samme som det, der siges i den "toulminske" udgave ovenfor, men den gør det anderledes skarpt: Givet de to præmisser over den stiplede linje (hvilket her svarer til *begrundelse* og

grundantagelse) så følger konklusionen (svarende til *pointen*) med nødvendighed, og det kan ikke nytte at snakke om, om det måske ikke har regnet særlig meget eller om solen allerede har tørret bænken: den slags uldne kvalificeringer, som er så almindelige i daglig tale, håndteres ikke af den formelle logik her.

Logikken ser bort fra, hvad pensionisterne ellers måske ville tilføje eller mene, eller hvad der kunne hænde af bi-omstændigheder, så som at havebænken var væltet eller dækket over med en presenning af børnebørnene.

Der kunne nemlig indsættes andre bogstaver, **x** i stedet for **r** og **y** i stedet for **h**, bare det blev gjort konsekvent, ovenstående ville stadig være korrekt. Man kan så at sige se regnestykket med sit indre øje, det vil altid være korrekt sluttet. Og nok så væsentligt: Indholdet af symbolerne er logisk set også ligegyldigt, bare det er entydigt og uforanderligt, der er stadig tale om en logisk gyldig slutning, selv om symbolerne skiftes ud med besynderlige udsagn som fx:

Det regner vandret

Det regner vandret *medfører* månen er lavet af grøn ost

Derfor: Månen er lavet af grøn ost

Der er her tale om et formelt korrekt argument, en logisk gyldig slutning. Konklusionen følger med nødvendighed af præmisserne. Der er ikke mere i konklusionen, end der allerede var i præmisserne. Imidlertid er argumentet ikke *holdbart*, med mindre præmisserne antages at være sande – og det er der jo her ikke så meget mening i at antage, da betydningen af sætningerne er uklar eller fjollet nonsens. Her har vi altså fjernet os en del fra den praktiske og indholdsmæssige argumentationsform, hvor man forsvarer sin *pointe* ved at forsøge at vinde tilslutning for præmisserne: de andre skal gå med på, at ens begrundelses-sætninger og de grundantagelser, man anfører (eller udtalt trækker på), er rimelige og meningsfulde.

Samtidig er det jo i den indholdsmæssige, praktisk argumentation sjældent nødvendigt at udtale alle led i argumentationen; man kan underforstå et eller flere af Toulmins tre led. Ofte er *warrant* (**grundantagelsen**) underforstået, for det skulle jo netop være den fælles grundantagelse, men det kan også være, man underforstår et af de andre led eller hele to led. I eksemplet med pensionisterne var det jo i situationen faktisk nok at sige: "Det har lige regnet" (**begrundelse**), den anden kan så godt regne resten af meningen ud (her kan man altså med en vis ret tale om en argumentation, selv om der kun er en enkelt sætning! For en logiker er det ulyksalig nonsens!). Man kunne også forestille sig, at den ene pensionist nøjedes med at sige, sådan lettere småfilosoferende "ja, når det lige har regnet, er havebænken jo våd" og altså nøjedes med *warrant* (**grundantagelse**) og lod det være op til den anden i situationen at finde en aktuel anvendelse for denne grundantagelse. Men i en formel, logisk argumentation som vores *modus ponens* ovenfor, går det ikke an at udelade en af præmisserne og heller ikke konklusionen. Logik er så at sige et afsluttet spil - og skal være det for at være logik - hvorimod daglig argumentation er mere åben kommunikation. Og derfor er der med Toulmins model også mulighed for at kigge efter og fremtolke kvalificeringer, eller hvad man nu vil kalde alt det levende i sprogets betydningsdannelse:

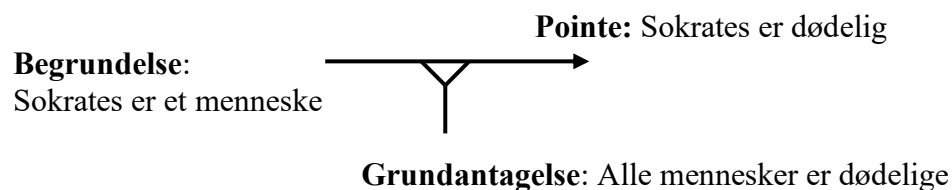
styrkemarkører, rygdækning, gendrivelser, forbehold osv., som så også godt med forsigtighed (jævnfør ovenstående) kan placeres som udbygninger på modellen og dermed hjælpe os med at få overblik over den faktiske argumentation. Men i domslogikken optræder det upræcise ikke, det er slet ikke logisk håndterbart.

Også inden for den form for klassisk logik som hedder prädikatslogik, bedre kendt måske som syllogismer, findes der slutningsformer, som minder meget om Toulmins model. Det helt klassiske eksempel er:

Sokrates er et menneske
 Alle mennesker er dødelige

 Sokrates er dødelig

De to første sætninger over strengen kaldes henholdsvis lille præmis og store præmis, sætning under strengen er så konklusionen. Og det svarer umiddelbart meget godt til en opstilling i Toulmins model på følgende måde (jeg lader her - som i traditionelle fremstillinger af modellen - kun pilen pege en vej, svarende til den logiske implikation):

Et sådant argument er imidlertid gabende kedsommeligt, selv om det er helt gyldigt og holdbart. Og man kan ikke rigtig forestille sig nogen praktisk samtalsituation, hvor man skulle få brug for at argumentere for Sokrates' dødelighed. Trivialiteten ligger i, at der jo ikke i den slags formellogik må ligge mere i konklusionen, end der er indeholdt i præmisserne, og alle termer skal være præcist definerede og invariante, der må ikke ske glidninger i betydningen undervejs i argumentationen.

Logikkens univers og hverdagens verden

Syllogisme-logikken bygger nemlig på den helt overordnede antagelse, at den verden af elementer, den udsiger noget om, er klart og entydigt ordnet og klassificeret, og elementerne er uforanderlige. Vi har en tydelig rest af et sådant klassifikationssystem, som stammer helt fra antikken, i botanikkens og zoologiens ordning af planter og dyr i slægter og arter. Derfor kan man opstille en syllogisme, her typen *barbara*, som går på artshierarkiet, og som også kan formaliseres, fx:

Alle løver er kattedyr	Alle A er B
Alle kattedyr er rovdyr	Alle B er C
-----	-----
Alle løver er rovdyr	Alle A er C

Igen er der ikke tale om vildt ophidsende nye indsigter, og det er for de fleste ganske nemt at indse, hvorfor også det formaliserede argument er ganske korrekt – og trivielt. Det vil også kunne fremstilles grafisk og med brug af børnelærdommen om mængdelære (som dog ikke er mere end ca 100 år gammel). Man kan sætte hvad som helst ind på A, B og C's pladser, den logiske mølle kører helt uforstyrret af indholdet. Skulle der komme en dyrepasser og erklære, at han kender en løve, Simba, som faktisk nu er blevet en tam vegetar, så ville logikeren ryste på hovedet og sige, at så er Simba ikke mere at definere som en løve. Logikken opererer ikke med undtagelser. De fleste er da også helt med på, at eksemplet med Sokrates er trivielt.

Alligevel bliver der som regel lidt uro i undervisningslokalet, når jeg så foreslår, at vi tager den gamle kending ovenfor med Sokrates og erstatter ham med Jesus:

Jesus er et menneske
Alle mennesker er dødelige

Jesus er dødelig

Logisk set burde man kunne sætte hvadsomhelst ind på Sokrates' plads. Vi kunne fint sætte "Grøn ost" ind, det ville være lidt absurd, men alle ville acceptere, at logikken kørte: givet præmisserne følger konklusionen med nødvendighed. Hvis "Grøn ost" er et menneske, og mennesker er dødelige, så er "Grøn ost" også dødelig. Men med "Jesus" er det ikke så nemt: var han nu ikke både menneske og noget mere end et menneske? Er han ikke både dødelig og guddommelig? Her begynder at melde sig en indholdsmæssig tolkning af de enkelte led, hvad betyder ordene i denne sammenhæng, hvad mener vi egentlig med det, vi siger - og måske ikke siger direkte? Så er vi inde i det, som Toulmin så smukt kaldte for "substantial arguments" - og så har vi forladt logikkens enkle univers.

Denne helt korrekte syllogisme kan altså så alligevel, når den kontekstualiseres, så at sige, give anledning til betænkeligheder og teologiske spidsfindigheder - og ønsket om en mere klar definition af, hvad dødelig og menneske betyder... for ikke at sige, hvem Jesus var eller er? Her bevæger vi os altså over i en indholdsmæssig diskussion, og her kunne det måske være en hjælp at anvende Toulmins model på forskellige trin. Ikke fordi den løser noget problem af sig selv, men fordi det her bliver tydeligt, at vi må gå ind og spørge efter yderligere uddybning eller rygdækning og undtagelser.

Og med modellen er det legitimt at spørge om det, som logikken ikke hjælper med: hvordan var det lige dette argument opstod, hvad var det for en kommunikationssituation, hvad er meningen med argumentationen? Toulmins model er i langt højere grad end syllogismer og formel domslogik oplagt at bruge på en fleksibel og situationsfølsom måde. Det kræver fortolkning af den givne situation at benytte modellen til analyse – det er ikke en automat-metode.

Sagt på en anden måde er Toulmins model mere et arbejdsredskab for retorikeren end for logikeren. Retorikeren søger at overbevise en bestemt målgruppe i en given

situation og arbejder med indholdsmæssige betydninger¹⁸, logikeren er ligeglad med målgruppe og kommunikationssituation, logikeren arbejder ikke med betydning for lige netop dig, men med formalia, spilleregler for givne, fixe elementer. Tvetydigheder, humor, dynamik og betydningsglidning er retorikerens yndlingsspis, men ufordøjelig for logikeren.

Logik har altid haft en høj status blandt filosoffer og i videnskab, og selv i daglig tale har "logik" en klang af noget klart og korrekt og nærmest overmenneskeligt, noget evigt og uforanderligt og nødvendigt, som vi alle som fornuftige væsner bør bøje os for og prøve at leve op til i vores argumentation. Men som jeg har forsøgt at vise, så er denne idealstatus for "logikken" imidlertid vundet på bekostning af abstraktion og kontekstløshed, den logiske klarhed og nødvendighed udtynder betydningerne. Og alt det interessante i en argumentation ligger netop i det, som går ud over det rent logiske.

Praktisk argumentation er ikke en ufuldstændig afspejling af en ideel logik, men argumentation er en undersøgende måde at gå til verden på, udstyret med sprog som værktøj. Der er ikke nødvendigvis et logisk korrekt skelet inde i den argumentation, som virker. Men i den argumentation som virker, synes vi at se et logisk skelet.

Eller sagt med en analogi er logik lidt ligesom en færdselslov:

- Færdselsloven gælder selvfølgelig altid (men vi overholder den ikke altid)
- Færdselsloven bestemmer ikke, hvornår vi vælger at køre eller ikke køre en tur
- Færdselsloven bestemmer ikke, hvilken sportsvogn, cykel eller firehjulstrækker vi vælger at benytte
- Færdselsloven bestemmer ikke, i hvilken retning vi vil køre, eller hvem vi vil besøge

Min pointe med ovenstående eksempler er, at formel logik ikke egner sig til at fange alle de besynderlige nuancer og funktioner, som er på færde i praktisk sprogbrug. Der er heller ikke nogen automatik i Toulmins model, som gør, at det hele bliver klarlagt af sig selv, men modellen er et ganske godt og vidtfavnende arbejdsredskab for den retoriske eller kommunikationsfaglige undersøgelse - både analytisk, når man efterbehandler andres tekster og produkter - og kreativt/produktivt, når man forsøger at formulere eller designe en tale eller et andet kommunikationsprodukt.

Vi kommunikerer ikke uafhængigt af situationen, eller kun ved hjælp af klare, skarpe, entydige termer og formelle regler. Vi kommunikerer også ved hjælp af sproglige tvetydigheder, associationer og dynamik, som ofte er situationsbestemt. Derfor betyder fx kropssprog, stemme og stilistiske virkemidler også meget for argumentation i praksis. Det kan ikke alt sammen uden videre proppes ind i Toulmins model, som jo arbejder med sproglige udsagn. Men nogle gange kan de udtalte forudsætninger verbaliseres som led i den analyse, som benytter Toulmins model.

¹⁸ En af nyretorikkens fædre og Toulmins samtidige, Perelman: "Da effektiviteten af et argument er relativ i forhold til publikum, er det umuligt at vurdere det uden for referencen til det publikum, som det præsenteres for. Tværtimod afhænger gyldigheden af et kompetent publikum, oftest det universelle publikum". Fra Chaïm Perelman: *Retorikkens Rige*, Hans Reitzels Forlag, 2005, s. 186.

Sagt på en anden måde er Toulmins model ikke en facitliste, som fortæller os, om en praktisk argumentation holder eller ej (det gør logikken heller ikke, den er systematisk blind for præmissernes sandhed og relevans). Modellen er derimod et redskab, en slags vinkelmåler, vi kan bruge for at skaffe os blik for, og måske overblik over, hvad der foregår i en argumentation.

Pointer:

- Toulmins model til analyse af substantiel, dvs. indholdsmæssig og praktisk argumentation har vundet stor udbredelse, og den er særdeles nyttig, hvis den forstås og bruges med omtanke.
- Modellen angiver, at der i princippet altid er tre led på spil, når vi argumenterer, men alle led behøver ikke være udtalte.
- Oftest bevæger en argumentation sig "baglæns" - dvs modsat logisk implikation - og går fra det synspunkt, som vi vil gøre gældende, "tilbage" til de forudsætninger, som skal begrunde synspunktet.
- I Toulmins grundmodel er de vigtigste termer: *claim*, *data* og *warrant*.
- Traditionel dansk oversættelse har været: *påstand*, *belæg* og *hjemmel*, som imidlertid kan kritiseres for at være misvisende og upædagogiske termer.
- I stedet foreslås termene: **pointe**, **begrundelse** og **grundantagelse** samtidig med at grundmodellen tegnes lidt anderledes, så den logiske implikation ikke i analysearbejdet overskygger blikket for de retoriske valg og sammenhænge.
- **Pointen** i en argumentation er det, som man vil vinde gehør for, og som man er villig til at begrunde og forsvare. Man argumenterer for sin pointe ved at angive andre udsagn som støtte: **Begrundelsen** er de påståede relevante, specifikke forhold, facts eller konkrete antagelser, som skal støtte ens pointe. **Grundantagelsen** er den mere generelle underliggende lov, norm, regel, erfaring, overtro eller autoritet, som skal binde sammen og sige, at de specifikke begrundelser peger på pointen.
- For at anvende Toulmins model må man fremtolke, hvad der i den givne kommunikation kan placeres som pointe, begrundelse og grundantagelse. Argumentation skal ikke ses som en afbildning, men som et forsøg på at tegne og ordne en situation. Vi forsøger at få modtageren til at se på de ting, som vi vil fremhæve, og se dem som hængende sammen på vores måde.